

Головні положення етики конфуціанства

Анастасія ДЕРЕВ'ЯНКО, здобувач освіти

Науковий керівник – Ольга ПРОЦЕНКО, докт. філос. наук, проф.

*Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Конфуцій вважав себе виразником цінностей попередніх епох, яких, на його думку, відмовилися тогочас. Його філософське вчення, зване конфуціанством, підкреслювало особисту та державну мораль, правильність соціальних відносин, справедливість, доброту та щирість. Його послідовники конкурували з багатьма іншими школами в епоху ста шкіл думки, але були придушені на користь легістів під час правління династії Цінь. Після падіння Цінь та перемоги Хань над Чу думки Конфуція здобула офіційну санкцію нового уряду. За часів династій Тан і Сун конфуціанство розвинулося в систему, відому як неоконфуціанство, а пізніше як нове конфуціанство. Конфуціанство було частиною китайської соціальної структури та способу життя; для конфуціанців повсякденне життя було сферою релігії.

Принципи Конфуція перегукуються з китайськими традиціями та віруваннями. Із синівською шанобливістю він обстоював вірність сильної сім'ї,

шанування предків, повагу старших до дітей і чоловіків до дружин, рекомендуючи сім'ю як основу ідеального правління.

Конфуцій був тієї думки, що найкращим моральним впливом на людину буде встановлення особливо суворої системи правил Лі до поведінки людини, якій, безумовно, всі повинні підкорятися. Благо людини, навчав Конфуцій, полягає в цілій серії обов'язкових обрядів і правил, яким він повинен неухильно дотримуватися і підкорятися з дня появи на світ і до останнього подиху перед смертю. Система правил Лі захищає від слабкостей, властивих кожній людині, і змушує уникати спокуси. Система веде моральним шляхом і навіть доводить до героїзму. Китай увірував у вчення Конфуція, і вказані ним правила виконувались протягом багатьох століть. Книга, ним складена, містить кодекс китайського етикету, що полягає в сорока шести відділах. Текст цього кодексу, що дійшов до нас, не має жодного інтересу в літературному відношенні. Книга написана сухим складом, нерідко трапляються темні місця.

В основі вчення конфуціанства лежать ідеї Конфуція про поведінку серед собі подібних або вчення про мораль та моральність. Розв'язання завдання вчення Конфуція пов'язувалося їм із реалізацією ідеї «золотої середини». «Золота середина»(禮) – це середина в поведінці людей між нестриманістю та обережністю. У цій середині, на думку Конфуція, – вся справа. Але це не проста справа. Здебільшого люди або надто обережні, або надто нестримні. Потрібно подолати це і знайти ту золоту середину, яка дозволить уникнути крайнощів. На цьому шляху добру службу послужить слідування ритуалу.

На думку Конфуція, ритуал «надає почуттям належної форми і не дає їм ухилитися до згубної крайності. Ритуал не тільки розставляє все на свої місця, а й показує Жити за ритуалом означає йти «серединним шляхом». Ритуал завжди передбачає певну послідовність дій та виконання конкретних ролей. У цьому Конфуцій бачив глибоке життєве значення. Він закликав: «Хай буде государ государем, слугою – слуга, батьком – батько і сином – син».

Ритуал не лише все розставляв на свої місця, а й показував, як мають будуватися стосунки між людьми. Скажімо, державні стосунки. Їхня гармонізація пов'язувалася Конфуцієм з поняттям «Тянь» (Небо). Небо – це найвища влада, король. Тому треба знати волю неба. Це вимога ритуалу та обов'язок шляхетної людини. Про себе Конфуцій говорив, що він «у п'ятдесят років пізнав волю неба». Інакше висловлюючись, лише у п'ятдесят років він зрозумів філософію імператора, її сутність і значення [1].

Характерною рисою для системи Конфуція є чітке розмежування та взаємозалежність правил Лі та ритуалу. Ритуал – це певна дія з різновиду соціальних дій з чіткими та твердими стереотипами у поведінці: «Шанобливість поза ритуалом стомлює, а обережність поза ним веде до боягузтва; при сміливості поза ритуалом піднімають смуту, від прямоти поза ритуалом стають нетерпимими». Саме правила Лі є встановленою системою вимог у суспільстві, що регулює поведінку людей з погляду на поводження їх один з одним. Саме ці правила сприяють формуванню цілому ряду моральних якостей. Конфуцій

звертає особливу увагу на реалізацію правил Лі у різних сферах соціальної практики через улаштування ритуалів і церемоній. За Конфуцієм ритуал (церемонія) – це спосіб поширення та прояв у людських відносинах людських начал: «Бути людиною – значить перемогти себе і звернутися до ритуалу.. Від самого себе, не від інших, залежить набуття людяності». Ритуал поєднує людей, які переживають певний настрій, наділених тим чи іншим комплексом відчуттів.

Наслідувати ритуал повинен не тільки підданий, але і правитель. «Коли правитель любить ритуал, йому легко наказувати народом». Імператор, за Конфуцієм, – це людина обов'язку. Він повинен гармонійно поєднувати у собі природність та вченість.

Імператор повинен керувати як на підставі закону, так і за допомогою чесноти. Конфуцій, проголошуючи повагу до ритуалу, вказує на здобуття з нього великої користі для представників влади: «Якщо правити на основі чесноти, улагоджувати за ритуалом, народ не тільки засоромиться, але й висловить покору» і «коли правитель любить ритуал, ніхто в народі не наважиться бути нешанобливим». Тому у своїй філософії Конфуцій спирається на поняття «Жень» (仁 – людинолюбство). Жень вимагає поваги до людини, волає до моральності. І правитель повинен знати, як керувати на основі чесноти та людинолюбства. Про це треба постійно думати. Однак, як Конфуцій, так і його послідовники проповідували людинолюбство до ближніх (насамперед до свого роду та батька суспільства).

У своєму вченні Конфуцій, а потім і його послідовники, проголошує верховенство добра над злом, основним поняттям, своєрідним моральним законом якої є «жень» – гуманність, людинолюбство, людяність. Учення про жень було на той час новою мораллю, що ставила під сумнів засади патріархально-родових звичаїв, намагалася регулювати стосунки між незнайомими, не з'єднаними родинними зв'язками між людьми у великих містах, які у своїй взаємодії переслідували різні, а часом протилежні інтереси. За конфуціанським вченням, людина, яка щиро дотримується принципу людяності, не скоїть зла, вона здатна виявляти шанобливість, ввічливість, правдивість, кмітливість, доброту. Тому шанобливу людину не зневажають, ввічливу – підтримують, правдивий – довіряють, кмітлива досягає успіхів, а людина добра може використовувати інших. До людей слід ставитися так, як до дорогих гостей, потрібно стримувати себе, щоб поводитися згідно з ритуалом, а на те, що не відповідає його вимогам, не слід дивитися, його не можна слухати, робити [3].

Універсальною моделлю поведінки людини на думку Конфуцій, задає правило, яке називають золотим: «не роби іншим того, чого не бажаєш собі». Дійсно, людина може практично не знати іншу людину, і в неї можуть виникнути труднощі у налагодженні відносин із нею. Проблема може вирішити «золоте правило моральності»: «якщо щось не подобається тобі, то швидше за все це не подобається й іншому. Тому прислухайся до себе і те, що не вселяє тобі симпатію, не використовуй у взаєминах з іншою людиною». Так можна

уникнути великих неприємностей у спілкуванні з людьми, а отже, слідувати шляхом добра.

Основне завдання конфуціанства – пошук шляхів як гармонізувати життя держави, сім'ї та людини. Така постановка питання як добре розкриває масштабність постаті мислителя, а й демонструє його особистісні орієнтири – необхідність пошуку гармонії. З часів Конфуція таке завдання не втратила ні своєї важливості, ні своєї практичної значущості.

Література

1. <https://poisk-istini.com/literatura/filosofiya-v-zhizni-cheloveka-ermakov/konfucij-i-ego-uchenie>
2. Проценко О. П. *Етика у просторі практичної філософії*. – Харків: ХНУ, 2002. – 240 с.
3. <https://studfile.net/preview/7810161/page:29/>